

FIGYELŐ

ujsgáközlemény figyelő irodája
Budapest, XIV., Nürnberg-utca 42.
Telefon: 296—534

Lap: _____

Megjelent: _____

A budai Várban

Írta: Szalatnai Rezső

Fent jártunk a budai várban, túl a fapalánkon, a zárt övezetben, ahol a téli napfényben egymásra fekszenek az árnyékok, mint két keresztbefekletelt kardé. Csend van ott ilyen vasárnapi órán, az emberi hangot csupán a magyarázó műtörténész szava képviseli. Mindenütt, amerre némán körülnézünk, az elmúlt háború borzalmas puszta. A menekülő ellen-ség, miután rombadöntötte a várost ott lenn és levegőbe repítette a hadakat a Dunán, itt fenn ágált még gőgjével, melynek a magyar kellett társul a haláltáncba. A budai vár lett az őrjögés színpada. Bőmböltek az ágyúk, sikítottak a gránátok, fűtyült ezer meg ezer puskagolyó. A vár, mint egy sebzett oroszlán, fel-felbődült a pokoli zsvajban. Századok építménye és emléke várta a feléje vágó halált. Akkor kigyulladt a vár, száz meg száz ablakában izzott a borzalmas opera fénye s az ablakok felett szétfutó lángokkal égett a palota kupolája. Amit a német zsoldosok el nem vittek, az a tűzvész martaléka lett. Beomlott a márványlépcső, fekete szénfoltá vált a falkép s megrepedt az őrtálló szobor. Most nedves hidegben lépkedünk köztük, valahol mellettünk lassan nagy, kővér cseppekben csorg alá a januári eső.

S ahogy ügyel-bajjal átvergődünk az egyik teremből a másikba, udvarról udvarra, folyosóról a kertbe, kertből a bástyára; ahonnan az örök Duna fenséges képe fogad, ahogy romokról, romokra hágnak, érzékszerveink a gyász és fájdalom helyett hirtelen büszkeséget és erőt érzellenek. A romok közt friss földhányások kupacai és dombjai sárgállanak, ódon ágyúgolyók rozsdamarta vasa hívogat, ugorjunk át két-három századot, sőt négyet is hátra, ibol más és más múlt társul elhünk. Gödröket és árkokat ugunk át szaporán, mint egy-egy századot s a hétéves roncs helyett a nagy magyar múlt fényében

járunk. A várban most tudniillik annak, régészek és műtörténészek vezetésével kiássák a szétlőtt falak alól a hitelesebb régít Ugy hántják le a földet s a hitvány multszázadbéli téglákat, mint a felesleges kötést egy sérült testről. Kiderül, a kötés alatt ott a keresett, csak a leírásokból és költeményekből tudott vár. *Mária Terézia* palotája mellett és alatt csak a török erődítmények köveit kell széthányani s előttünk fekszik *Hunyadi Mátyás* palotája és *Zsigmondé*: a híres Buda vára. Ez itt Mátyás udvari temploma. Nézd, mily erősek ezek az oszlopok, mily szépek és törhetetlenek. Hat méter magas, kemény föld fedte, áztúgtak felette a vár s a nemzet nagy csatái, szétporladtak és újból felemelkedtek Pest-Buda házai és tornyai. Ezek az oszlopok a hollós madárral itt gubbasztottak az alatt a mélyben, mint a ritka és csudás halak az óceánum roppant vizei alatt. Most ismét szél dőöng köztük, a budai szél, mely mindent látott és mindenre emlékszik, mint a legöregebb emberek, akik kevés és lassú szóval élnek.

Nézz jobbra és balra, szemed a régi multtól káprázik. Itt a király kincses kamrája, országok vagvona férne beléje ma is. Amott a mélyben Mátyás vízvezetékének ólomcsöve látható, hajoli le, vizsgálód csak, minő tökéletes munka. E cső nem repedt meg, mint a pesti csövek szoktak volt a közelmultban nvakra-főre repedezni. Mátyás vízvezetéke a régi svábhgyvi források vizét húzta fel a várba négyszáznolcvan esztendővel ezelőtt. A cső ma is ép, a sárgás, agyagos földben úgy nyúlik el, mint egy felhőncolt test ütőere, mely ezt mondja: élhettem volna akár még is, mert erős és tökéletes voltam! Most már nincs kételyünk róla, hogy a régi idegen utazók, akik átmentek Magyarország fővárosán és a magyar kortársak, akik az idegenekkel egyvhangzó tárgyilagossággal írnak a budai várról, igazat írtak.

Igazat írt *Bertrandon de la Brocquière* 1433-ban, midőn szentföldi zarándoklétéről hazatérőben. Bel-

grádból jövet, itt időzött és látta *Zsigmond „hatalmas és erős építkezését”*. Igaza volt *Bonfininek*, az olasz tudósnak, aki részletes helyrajzot adott a várról és Mátyás szépítő munkájáról: „Fényezésben a budai vár Róma palotáival vetélkedik. Tágas ebédtermek, remekbe épült magas hálószobák, kockás, tarka és aranyozott mennyezetek, különböző színes címerekkel vonják magukra a figyelmet. Az ajtókon emblémák tűnnek szembe, odébb pompás kandallók, melyeknek homlokzatára négyes fogatok és római módot utánozó koszorúk vannak vésvé. Alul raktárhelyiségek és kincstárak, kelet felé ebédők és hálókamrák, hová lépcsőfokokon és fedett folyosókon lehet jutni. Itt van a tanácsterem és az országgyűlés színhelye. Ha tovább megy, különféle lakószobák magas boltozattal, sok téli lak meg nyaraló, napsütötte melegedők és aranyozott társalgótermek. Ezeket kívül mely és rejtett zugok, ezüst pamlagok és ezüst karszékek...” Így beszélnek mind. *Oláh Miklós* ezt írja róla: „Minden ogy ragyogó, hogy ámulatra kész t.”

Aztán jött a török, miként a futóhomok. *Franciscus Omichius* 1572-ben, követségben járva Budán a basánál, még látta *Hollós Mátyás* remekét, még feljegyezte *Bonfini* veresét a falakon, melyek szerint érc, márvány s a betű nem engedi meg, hogy meghaljon *Mátyás* neve. Holott az arannyal és lazurkővel díszített falak közt, az egyik teremben, éppen a janicárok zsoldját osztották ki, mikor arra mentek a basa négy császával, hogy megtekintsék a nevezetes várat. Száz évvel később, közvetlenül Buda felszabadítása után, egy holland tanár már csupán a török várfalakat, lőrésüket és bástyáikat észleli, a híres magyar várra az ormótlanság hódító indulata borult. A törökök fürdőket építettek a várhegy alján, evébként csak romboltak védőbástyát csináltak a paloták ből, azt hívták, itt védhetik meg a félholdat. A bécsi császár aztán az ostrom után olyan várkapitányt kül-

dött Budára, aki ráhányta a földet a török falakra. Buda vára így lett magasabb és szegényebb egyszerre.

Jó volt a föld, akárcsak az őszi vetésnek a hőkőpeny. Eltakart és megóvott mindent. Mert sem a 18. században, sem a 19. -ben, amikor a várat újból felépítik és átalakítják, nem ásták át a multat, nem is gondoltak vele, egyszerűen ráépítettek mindent, amit akkor ideszánt az uralkodói ízlés. Műemlékvédelem, restaurálás, mintha ismeretlen fogalom lett volna. Most pedig minden előkerül, részben a falakból bontják ki, részben a föld alól hozza elő egy-egy gondos csákányütés és okos ásó mozdulata. A szakértők, akik ezt a magyar *Tróját* kiássák multunk egyik legnagyobb és leggazdagabb kincstárát szerzik meg népünknek. Minden van itt, ami kiegészíti s hitelesíti a budai várat szemléletünknek. Apró és nagyobb holmi, használati tárgyak, de főképpen kerámia-anyag: tányérok, kancsók, poharak, csészék, kandalló, és kályhaesempe. Aztán márvány és kőanyag: egész lépcsődarabok, szobrok, ablakkeretek, a gótika és reneszánsz szépműves darabjai. Továbbá vasanyag és acél rengeleg mennyiségben, fegyverek és kések, mindenfajta ilyen anyagú használati tárgy. A vasat megmarta a rozsdá, minden más csak szét van törve, de különben semmi baja.

A várpalota egy részében már folyik a serény munka: összeállítják a húsz darabra tört korszót és tányért, mintha épen megmaradt volna. Nagy és esendes munka ez, az országépítés egyik legszebb része, amely csak akkor válik szemléletessé mindenkinek, amikor majd véget ér és múzeumi szekrényekben állítják ki. Most úgy jó léfne minden, hogy az ásatásoknál előkerülő minden egyes cserépdarabra ráírják, hol, milyen mélységben találták meg. A műtörténészek szorgos detektív-munkát végeznek s a régi leírások, helyszíntrajzok, térképek szerint méterről méterre haladva vájják ki *Zsigmond* és *Mátyás*, a törökök és más korok muzeális értékű emlékeit. Eddig több mint háromszor láda és

tékes anyagot raktároztak el az ideiglenesen helyreállított termekben. Hosszú asztaloknál folyik a restauráló munka. Megtalálják az egymáshoz tartozó darabokat s szépen összeillesztik. Ni, egy török népi eredetű táll — mondja vezetőnk s felemel egy valóban szépalakú, zöldes-sárga színű tálat. Aztán láttunk régi tükröt, pápaszemet, talpas poharat, ezüst szelencét, régi pénzeket, kész korszókat, egész asztal-terítéket, egész kandallót, ki tudná mind felsorolni a szebbnél szebb tárgyakat? A régi budai vár-rosháza, ott a sarkon a kis toronnyal, szemben a *Mátyás*-templommal, lesz a múzeum, sőt már az is. Minden felsorakozik itt, amit a csákány előkotort s a hozzáértés és szeretet ismét teljessé varázsolt, megtisztított és óvó mozdulattal biztonságba helyezett.

Persze, a legnagyobb érték ott van a földben, az épületek, a falak, oszlopok, kutak, folyosók, termek azok. Nemsokára mindez napfényre kerül, megtisztul, kiegészül s a mult-századbéli talmi anyag helyett a régmúlt hiteles és művészi becsű budai palotáján sétálhatunk majd tünődve és tanulva.

Hosszú vonal a vár vonala a hegytetőn s ma még rom, de köröskörül mozog és csallog a munka szerzőszámja száz meg száz kézben. Az iparba nőő ország ráér sürgős munkája közben erre is. Ott a Vár vonala végén a gyönyörűen helyreállított *Kapisztrán*-templom tornya, mint egy mondat végén a felkiáltójel. Ilyen lesz majd az egész Vár, szebb, mint volt. Aki hét évvel ezelőtt azt hitte, akár részvétellel, akár kárörömmel, hogy elpusztulván Buda, vége a magyarnak, nagyot csalódik most. *Kisfaludy* *Károly* százötven éve a nép nyelvére és önnön erejére támaszkodva írta: „El magyar, áll Buda még, a mult csak pldá legyen most, S égve honért bizton nézzen előre szemünk!” A költői szókat ma a nép valósítja meg s hitünk immár nem szó, hanem épülő valóság a budai várban és szerteszét a magyarok földjén.